

Korte lesomschrijving

Deze les gaat over het canonvenster:

Karel de Vijfde.

Titel Het rijk waar de zon nooit onder gaat

Vak Geschiedenis, Aardrijkskunde - topografie, Maatschappijleer, Kunstbeschouwen

Venster Karel de Vijfde

Tijdvak Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Doelgroep Voortgezet onderwijs - onderbouw

Tijdsduur 60 minuten

Groeperingsvorm klassikaal, individueel of tweetallen (groepjes)

Lesdoelen

- De leerlingen leren over de macht van Karel de Vijfde en het ontstaan van zijn enorme rijk.
- De leerlingen leren over hoe Karel de Vijfde door erfenis en oorlog steeds meer gebieden in handen kreeg, onder andere verschillende gebieden die nu in Nederland liggen.
- De leerlingen maken kennis met het begrip 'allegorie' en leren het schilderij "Allegorie op de troonsafstand van keizer Karel de Vijfde te Brussel" te interpreteren.

Benodigde voorkennis

Geen

Benodigdheden

- Internet
- Docentenhandleiding VO
- Vensterplaat Karel de Vijfde
- Werkblad VO
- Bijlage met de kaart van de Zeventien Provinciën en afbeelding schilderij

Beoordeling

- Bespreken werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

Er zijn verschillende opties:

Optie 1:

Bespreek klassikaal de vensterplaat als over Karel de Vijfde. Laat de vensterplaat eerst zien zonder de i-tjes te openen. Laat eerst de leerlingen de vensterplaat aandachtig bekijken gedurende 1 à 2 minuten. Stel vervolgens de volgende vraag: Wat gebeurt hier? Geef enkele kinderen een beurt en vraag na elke beurt: Wat

kunnen we nog meer ontdekken?

Instructie voor het gebruik van de vensterplaat:

De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over de tijd van Karel de Vijfde zelf te ontdekken en over te brengen. In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een i. Wanneer er op een i geklikt wordt, verschijnt er informatie over een bepaald onderwerp in relatie tot het canonvenster Karel de Vijfde. De teksten kunt u achterin deze handleiding terugvinden.

Schrijf in steekwoorden op het bord wat de leerlingen zeggen over wat ze zien en denken. Als er geen nieuwe informatie uit de klas komt stopt u.

Let op: Alle bijdragen van de kinderen zijn waardevol, maar laat ze wel hun uitleg motiveren.

Optie 2:

Bekijk samen de aflevering van Klokhuis over Karel de Vijfde: <http://bit.ly/2lrSlyv> (14:50)

Ruim 500 jaar geleden was Karel de Vijfde één van de machtigste mannen ter wereld. Zijn enorme rijk was zo groot dat de zon er nooit onderging. Ook het gebied dat nu Nederland heet maakte deel uit van zijn rijk. Toch weten maar weinig mensen in Nederland wie Karel de Vijfde was. In zijn geboortestad Gent in België kennen ze hem veel beter. Bart brengt een bezoekje aan Gent en komt erachter dat ze daar helemaal niet zo blij zijn met Karel de Vijfde. Hoe komt dat? En waarom heten de inwoners van Gent eigenlijk 'stroppendragers'?

Laat de leerlingen tijdens het bekijken van de film in steekwoorden opschrijven waar de film over gaat (minimaal 10 woorden). Bespreek de film aan de hand van deze steekwoorden. Dit kan een aanleiding zijn om het over ons koningshuis en/of regering te hebben. Hoe blij zijn zij hiermee? Weten ze dat Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Sint Eustatius, Saba en Bonaire ook onderdeel zijn van het Koninkrijk der Nederlanden? Weten de leerlingen waarom dat is? Waarom zouden deze gebieden wel of niet bij het Koninkrijk der Nederlanden moeten blijven? Probeer verschillende perspectieven uit: bijvoorbeeld inwoner Nederland en inwoner Aruba en verzamel voor en tegens.

vervolg lesomschrijving

Kern

Deel de werkbladen uit. De leerlingen kunnen individueel of in tweetallen werken. Het werkblad bestaat uit 5 opdrachten: 1A-B-C, 2 en 3. Deze opdrachten kunnen ze maken met behulp van de vensterteksten (i-punten bij de vensterplaat), de bijlagen: kaart van de Zeventien Provinciën en “Allegorie op de troonsafstand van keizer Karel V te Brussel” en internet.

Opdracht 1:

Bestaat uit wat kennisvragen, die ze kunnen beantwoorden aan de hand van de Klokhuis-aflevering over Karel de Vijfde en de i-tjes in de vensterplaat en internet.

Opdracht 2:

De leerlingen kleuren de 14 van de 17 provinciën van Karels verenigd Nederland. De 14 provincies, de Habsburgse Nederlanden, erft hij van zijn Habsburgse familie en zijn opgenomen in zijn titel. Op deze manier zien ze welke gebieden hij erft en welke gebieden hij veroverd om er een geheel van te maken. Luik wordt nooit ingelijfd!

Bonusvraag:

Wat hebben Karel de Vijfde en het Huis Oranje - Nassau met elkaar te maken? Het antwoord is te vinden op de website: <http://bit.ly/2xJ5fd9> (en ook op: <http://bit.ly/2lAp0lm> en <http://bit.ly/2xJ6fhl>)

(Willem van Nassau erft in 1544 alle titels en gebieden van zijn neef, waaronder het prinsdom Orange. In die tijd is keizer Karel de Vijfde de baas over veel gebieden, waaronder Nederland, Duitsland en Frankrijk. Onder hem staan de graven en de prinsen die elk over een kleiner gebied regeerden. Karel de Vijfde vindt het goed dat Willem van Nassau het prinsdom Orange erft, maar dan moet hij voor de rest van zijn jeugd wel aan het hof in Brussel wonen).

Opdracht 3:

De leerlingen bekijken een afbeelding van het schilderij: “Allegorie op de troonsafstand van keizer Karel V te Brussel, 25 oktober 1555”. (ca. 1630 - ca. 1640) van Frans Francken.

In het schilderij zijn vier gebieden gemarkeerd (A,B,C,D).

De personen of voorwerpen in de gemarkeerde gebieden staan symbool voor Karels macht, de grootte van zijn rijk en zijn expansiedrift.

TIP: Heeft u in de introductie van het onderwerp de vensterplaat niet gebruikt, dan kunt u opdracht 3 ook klassikaal bespreken. Bespreek het schilderij aan de hand van de vraag: Wat gebeurt hier? Laat de leerlingen eerst zelf nadenken en verwoorden wat ze zien. Bespreek vervolgens de vraag op het werkblad.

Afsluiting

Bespreek de antwoorden op het werkblad.

Antwoorden werkblad

1A: Wat is de aanspreektitel van Willem-Alexander?

Antw. na zijn kroning: “Koning der Nederlanden”.

Antw. voor zijn kroning: “Prins der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Jonkheer van Amsberg”.

1B: Welke gebieden vallen onder het Koninkrijk der Nederlanden?

Antwoord: Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten en als bijzondere gemeenten: Sint Eustatius, Saba en Bonaire.

1C: Betekenis van “een rijk waar de zon nooit onderging”

Antwoord: Het rijk van Karel de Vijfde was zo groot dat het altijd wel ergens dag was.

1D: Wat betekent “Plus Ultra”?

Antwoord: ‘Plus Ultra’ betekent Steeds Verder. Onder Karels bewind veroverd Spanje de wereld en met het nieuwe motto wilde Karel aangeven dat de Straat van Gibraltar (het einde van de oude wereld) niet langer het einde van de wereld was en dat hij van plan was steeds meer te verkennen en veroveren.

Vervolg antw. werkblad

2: De Nederlanden worden één geheel onder Karel de Vijfde en heten van 1543 tot 1585 ook wel de Zeventien Provinciën. Veertien van deze gebieden zijn terug te vinden in zijn aansprektitel. Zie kaartje hiernaast voor de juiste gebieden:

Brabant, Limburg, Luxemburg, Gelderland (Gelre), Vlaanderen (Flanders), Artesië (Artois), Henegouwen (Hainault), Holland, Zeeland, Namen (Namur), Drenthe (onderdeel van Overijssel), Zutphen, Heer van Friesland (Frisia) en Mechelen (Malines)

3A: Wat zien we op het schilderij?

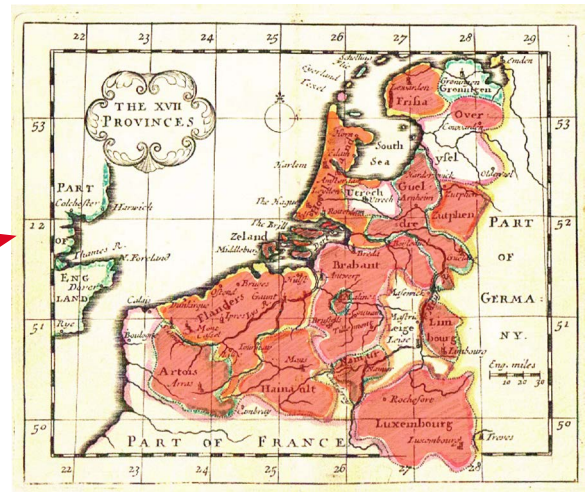
- A. Vrouwen met banieren waarop de wapens van de gewesten staan (3)
- B. Neptunus en de zuilen van Hercules met het motto "Plus Ultra" (1)
- C. Exotisch uitzierende personen met geschenken (2)
- D. Koningskroon, rijksappel, rijkszwaard en scepter (4)

3B: Waarvoor staan zij symbool?

- 1. Karels macht op zee en voorbij de grenzen van Europa (B)
- 2. De verschillende werelddelen in zijn rijk: Amerika, Afrika, Europa en Azië (C)
- 3. De verschillende gebieden in zijn Keizerrijk, die onder zijn gezag vallen (A)
- 4. Symbolen van zijn koninklijke macht (D)

- 1
- 2
- 3
- 4

Teksten vensterplaat

Teksten vensterplaat Karel de Vijfde

1. Karel de Vijfde

- i-punt: Karel de Vijfde
- Informatie: Karel de Vijfde, geboren in Gent, is net 15 jaar oud als hij 'heer der Nederlanden' wordt. Een jaar later wordt hij bovendien koning van Spanje en van de Spaanse gebieden in Midden- en Zuid-Amerika. En in 1519 - hij is dan 19 jaar - wordt hij gekozen tot keizer van het Duitse Rijk. Hij heerst dan over het grootste rijk sinds Karel de Grote. Karel de Vijfde is niet zo knap als zijn vader, Filips de Schone (de mooie). En hij is ook nog gehandicapt. Zijn kaak staat zo ver naar voren dat zijn mond niet goed dicht kan. Karel kan moeilijk praten en eten. Hij heeft vaak last van zijn buik. En door de ziekte jicht doen zijn botten pijn.

2. Slim trouwen

- i-punt: Portret Isabella van Portugal
- Informatie: In de tijd van Karel de Vijfde trouwen rijke mensen niet uit liefde, maar om het gebied dat ze bezitten groter te maken. Karels vader Filips de Schone trouwt met een Spaanse prinses, die weer een kleindochter is van de Duitse keizer. Zo komen Spanje en het Duitse rijk in de familie. Al deze gebieden erft Karel als zijn ouders sterven. Zelf trouwt Karel de Vijfde met zijn nicht, Isabella van Portugal, want hij wil goede maatjes worden met het Spaanse buurland Portugal. Maar gelukkig vinden Karel en Isabella elkaar ook aardig en hebben ze het fijn samen. Als Isabella in 1539 sterft is Karel zo verdrietig dat hij de rest van zijn leven zwarte kleren draagt

vervolg vensterteksten

3. Nederland wordt één

- i-punt: Rechtsboven op de kaart 'Leo' op de achterwand
- Informatie: Als Karel de Vijfde de Nederlanden erft, is het een lappendeken van verschillende gewesten, elk met eigen wetten en regels. Karel wil van die gewesten een eenheid maken. Hij verovert de gebieden die nu Friesland, Utrecht, Drenthe, Overijssel en Gelderland heten. De Nederlanden bestaan nu uit zeventien aan elkaar grenzende provincies. Het gebied is ongeveer zo groot als Nederland, België en Luxemburg samen. Karel de Vijfde zorgt ervoor dat dit gebied alleen nog maar als één stuk geërfd kan worden. Bovendien gelden overal voortaan dezelfde regels. Dat maakt het regeren voor hem veel makkelijker. De groei van de Nederlanden en de vele handelscontacten van Karel de Vijfde in zijn wereldrijk zorgen voor rijkdom. Met het geld dat door handel en hoge belastingen verdiend wordt kan Karel zijn oorlogen betalen en nog machtiger worden.

4. Strijd om de macht

- i-punt: Het kruis, onder de kroon
- Informatie: De edelen die de rijke Nederlandse steden en gewesten besturen zijn niet blij met Karel de Vijfde. Die vraagt hun steeds hogere belastingen om zijn veldtochten te kunnen betalen. Via zijn ambtenaren probeert Karel steeds meer macht te krijgen. Maar de bestuurders in de Nederlanden willen hun macht niet kwijt. En dan wil Karel ook nog met geweld het katholieke geloof opdringen. De onrust in de Nederlanden groeit....

5. Een rijk waar de zon nooit ondergaat

- i-punt: De globe
- Informatie: In 1492, acht jaar voordat Karel de Vijfde wordt geboren, bereikt Columbus Amerika. Hij maakt deze ontdekkingsreis in opdracht van Karels oma, de koningin van Spanje. Daarna verovert Spanje grote gebieden in Midden- en Zuid-Amerika, waar Karel de Vijfde nieuwe koninkrijken laat stichten. Zo krijgt hij een wereldrijk in handen waar altijd wel ergens de zon schijnt.

6. Altijd maar op reis

- i-punt: De kroon
- Informatie: Als Karel de Vijfde 19 jaar is wordt hij tot keizer van Duitsland gekroond. Hij verdeelt zijn leven tussen Spanje, de Nederlanden en de rest van Europa. Hij kan niet overal tegelijk zijn. Daarom besturen stadhouders de

gewesten – ze zijn er de vervangers van de landsheer. Het hof van Karel de Vijfde in de Nederlanden is in Brussel. Daar benoemt hij hoge edelen in de Raad van State, die hem advies moet geven. Slim – zo is de kans klein dat deze mannen zich tegen hem keren!

7. Dood aan de ongelovigen

- i-punt: Portret Luther, rechts naast de bijbel
- Informatie: Veel mensen in Nederland hebben genoeg van de rijke, arrogante kerk en de paus die niet wil luisteren naar kritiek. Ze noemen zich protestanten – dat komt van het woord protest. Karel is fel tegen deze kritiek. Voor hem zijn de mensen die niet katholiek zijn 'ongelovigen' of kettters. Onder het bewind van Karel de Vijfde lopen de protestanten in de Nederlanden groot gevaar. De koning laat ze vervolgen en hun boeken en pamfletten verbranden. In 1522 stelt hij de Spaanse inquisitie in: een rechtbank van de katholieke kerk die kettters moet opsporen en bestraffen. Honderden mensen worden onthoofd, verdronken of levend verbrand.

8. Karels treurige einde

- i-punt: Portret Filips II, links naast de bijbel
- Informatie: Als Karel de Vijfde 55 is wil hij niet langer regeren. Hij is ziek en uitgeput van het vele reizen. Zijn broer Ferdinand heeft stiekem vrede gesloten met protestantse vorsten. Karel voelt dat als een zware nederlaag. Leunend op de jonge Willem van Oranje, die zijn loopbaan begint aan het Brusselse hof, doet Karel de Vijfde afstand van de troon. Karels broer Ferdinand krijgt het Duitse deel van zijn rijk, zijn zoon Filips II Spanje en de Nederlanden. Karel reist terug naar het land van zijn jeugd, Spanje. Daar gaat hij in een klooster wonen om zich helemaal aan God te wijden en zich voor te bereiden op zijn dood. Drie jaar later, in 1558, sterft Karel de Vijfde. In de Nederlanden gaat Filips II door met de terreur tegen protestanten. Dit geeft zoveel spanningen dat in 1568 de Tachtigjarige Oorlog uitbreekt tussen de Nederlanden en het Spaanse rijk.